

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ «Էքսկուրսիաները որպես սաների աշխարհայացքի ձևավորման խթան»

Անուն, ազգանուն, հայրանուն՝ Քրիստինե Հայրապետյան Աբրահամի

Հաստատության անվանում՝ Ներքին Սասնաշենի մանկապարտեզ ՀՈԱԿ

Երևան 2023

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3 էջ
ԳԼՈՒԽ 1.	4-9 էջ
Աշխարհայացք.....	4 էջ
Էքսկուրսիա.....	4-9 էջ
ԳԼՈՒԽ 2.....	10-19 էջ
Էքսկուրսիայի նպատակը և խնդիրները	11 էջ
Դաստիարակները Էքսկուրսիաների նախապատրաստվելու գործում.....	11-12 էջ
Էքսկուրսիայի անցկացում	16- էջ
Էքսկուրսիայի անցկացման իմ պլանը.....	17-18 էջ
Եզրակացություն.....	19 էջ
Օգտագործված գրականության ցանկ	20 էջ
Հավելված.....	21- 30 էջ

Ներածություն

Հետազոտական աշխատանքի թեմայի արդիականությունը:

Էքսկուրսիան այցելություն է դեպի տեսարժան վայրեր, թանգարաններ, պատմամշակութային հուշարձաններ: Այն ինչը աշակերտը տեսնում է, տպավորվում է նրա գիտակցության մեջ: Էքսկուրսիան կարող է վարել դաստիարակը և էքսկուրսավարը, որոնց մեկնաբանմամբ աշակերտը սովորում էճիշտ ընկալել իր տեսածը, ցուցադրածը: Էքսկուրսիաները կարևոր են այն առումով, որ աշակերտը սկսում է կարևորել իրեն փոխանցված պատմամշակութային ժառանգությունը, դառնում նրա փոխանցողը և կրողը հետագա սերունդներին: Էքսկուրսիաները նաև պատմամշակութային արժեքների պահպանման, հուշարձանների տարածքի անխաթարության միջոց են: Էքսկուրսիաները կատարում են այն նույն գործառույթները, ինչ որ դասերը՝ ուսուցանող են , դաստիարակող և զարգացնող: Հիմք ընդունելով այն, որ իրական աշխարհի ճանաչողությունը սկսվում է զգայությունից, ուսուցման պրոցեսում հսկայական տեղ է տրվում էքսկուրսիային: Իրական աշխարհի զգայություններն ու ընկալումները համապատասխանորեն իմաստավորվում և վերամշակվում են մեր գիտակցության մեջ:Մեր աչքին միանում են մյուս զգայարանները և մտածողության գործունեությունը:Զննական ընկալումը հեշտացնում է սաների գիտելիքների յուրացման պրոցեսը:Քանի որ աշակերտների մտածողությունը զարգանում է կոնկրետից դեպի վերացականը, ուստի զարգացման վաղ էտապներում նրանք մտածում են ավելի շատ պատկերներավոր, քան հասկացողություններով:Հասկացողությունները և վերացական գաղափարները սովորողի գիտակցությանը հեշտ են հասնում, եթե դրանք ամրապնդվում են փաստերով, օրինակներով:Այսպես այլ ձևով է ընկալվում և մտապահվում առարկան կամ երևույթը ցուցադրմամբ:

Իսկ այս թեման ընտրել եմ նպատակաուղղված , քանի որ ինքս լինելով դաստիարակ աշխատում եմ երեխաների հետ և մեծ նշանակություն եմ տալիս էքսկուրսիաներին ու ցանկանում եմ խորացնել գիտելիքներս ու հմտություններս այս բնագավառում :

ԳԼՈՒԽ1.

Աշխարհայացք:Էքսկուրսիա:

Նախ հասկանանք թե ինչ է աշխարհայացքը, մինչ բուն թեմային անդրադառնալը : Աշխարհայացքը մարդու ընդհանուր հայացքն է աշխարհի եւ իր մասին: Աշխարհայացքի հիմնական հարցը մարդու եւ աշխարհի փոխհարաբերության հարցն է: Այս հարցի լուծումը թույլ է սալիս պարզել, թե ինչ նշանակություն ունի աշխարհը մարդկային կյանքի համար, ինչ տեղ ու դեր ունի մարդն աշխարհում, որն է նրա կոչումը, ինչպես պետք է նա վերաբերվի աշխարհին եւ այլն: Աշխարհայացքի ձեւավորման համար մարդուն անհրաժեշտ են լայն գիտելիքներ աշխարհի, այսինքն՝ բնության ու հասարակության ամենաբազմազան երեւոյթների եւ իրադարձությունների մասին: Սակայն դա բավական չէ: Նա պետք է գիտելիքներ ունենա նաեւ մարդկային արժեքների մասին, որոնց տեսանկյունից նա արժեւորում է այդ երեւոյթներն ու իրադարձությունները: Դրական գնահատման դեպքում գիտելիքներն ընդունվում են մարդու կողմից եւ դառնում են նրա համոզմունքները: Հակառակ դեպքում դրանք մերժվում են: Համոզմունք դարձած գիտելիքներն էլ հանդես են գալիս որպես մարդու հայացքներ, իսկ ընդհանուր հայացքների ամբողջությունը՝ որպես .խարհայացք:

<https://artagrox.blogspot.com/2012/03/blog-post.html> 02.12.2023 /11:48

Էքսկուրսիա

Այժմ ուսուցումը կյանքի հետ կապելու, դասավանդման մեթոդներն ու ձևերը կատարելագործելու և ակտիվացնելու նոր պահանջներից ելնելով՝ էքսկուրսիան դիտվում է որպես ուսուցման կազմակերպման մի յուրահատուկ ձև, որպես աշխարհաճանաչողական գիտելիքների հաղորդման միջոց

<https://multiurok.ru/files/ek-skowrsian-orpes-owsowts-man-kazmakerpman-dzew.html>02.12.2023/20:04

Էքսկուրսիա նշանակում է խմբակային ուղևորություն կամ կուլտուր լուսավորչական նպատակ: Այն արտադպրոցական դաստիարակության ճյուղերից մեկն է: Արտադպրոցական դաստիարակության նպատակը սովորողների ազատ ժամանցի կազմակերպման միջոցով նրանց հետաքրքրությունների զարգացման համար պայմաններ ստեղծելն է, այն նպատակաուղղված է նրանց հոգևոր, գեղագիտական, ֆիզիկական զարգացմանը...

Էքսկուրսիաները կատարում են այն նույն գործառույթները, ինչ որ դասերը. ուսուցանող, դաստիարակող և զարգացնող:

Դրանք են՝

Կրթական Գիտելիքների խորացում, առանձին առարկաների և երևույթների մասին պատկերացումների կազմում

Գործնականում տեսական գիտելիքների կիրառում

Չարգացնող Դիտումներ կատարելու կարողությունների զարգացում, ուշադրության, հիշողության և ընդունակության զարգացում:

Դաստիարակչական

Գեղագիտական դաստիարակություն հայրենասիրության դաստիարակում, բնության նկատմամբ սիրո դաստիարակում:

1. Մուտքային էքսկուրսիաները, ինչպես նաև մուտքային դասերը, նախապատրաստում են ուսումնասիրելու այս կամ այն թեման: Այս էքսկուրսիաների ընթացքում հավաքվում են նյութեր, որոնք էլ հետագայում օգտագործվում են համապատասխան թեմայի ուսումնասիրման ժամանակ:

2. Ընթացիկ էքսկուրսիաներն անցկացվում են նոր թեմայի ուսումնասիրմանը զուգահեռ: Սա հատկապես իրականացվում է, երբ նոր նյութի յուրացումը հնարավոր չէ ապահովել բառային մտապատկերներով: Օգտակար է այն անցկացնել նյութի նախնական ուսումնասիրությունից հետո:

3. Ամփոփիչ էքսկուրսիաներն անցկացվում են թեմայի ուսումնասիրման ավարտին: Նպատակն է սովորեցնել երեխաներին ձեռք բերած գիտելիքները համեմատել արտադպրոցական դաստիարակությունն իրականացվում է մանկապատանեկան ստեղծագործական և գեղագիտական կենտրոնների, երաժշտական, նկարչական, արվեստի դպրոցների, ճամբարների և արտադպրոցական դաստիարակություն իրականացնող այլ կազմակերպությունների միջոցով: Էքսկուրսիաները կատարում են այն նույն գործառույթները, ինչ որ դասերը. ուսուցանող, դաստիարակող և զարգացնող:

<https://forum.armedu.am/forum/%D5%AF%D6%80%D5%A9%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6-%D5%B8%D5%AC%D5%B8%D6%80%D5%BF/%D5%B4%D5%AB%D5%BB%D5%A4%D5%BA%D6%80%D5%B8%D6%81%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6-%D6%87-%D5%A1%D6%80%D5%BF%D5%A1%D5%A4%D5%BA%D6%80%D5%B8%D6%81%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6B4.12.2023.20:44>

Վաղ նախադպրոցական տարիքում գիտելիքների հիմունքների յուրացումը առավել խոստումնալից է, քանի որ հենց այս տարիքում է, որ երեխան շատ էմոցիոնալ է ընկալում բնությունը և ուշադրություն դարձնում այն հատկանիշներին, որոնք մեծահասակն անգամ չի էլ նկատում:

Երեխան կարողանում է զարմանալ այն ամենից, ինչ իրեն շրջապատում է և շատ հարցեր է տալիս: Նա կենդանիներին համակրում և կարեկցում է: Իսկ, բնության մասին պատկերացումների համար ամենաբարենպաստ ժամանակը նախադպրոցականների վաղ տարիքն է:

Այս տարիքի երեխաների մոտ է հետաքրքրություն առաջանում բնության նկատմամբ: Այդ հետաքրքրությունը պետք է պահպանվի, զարգացվի: Նախադպրոցական տարիքի երեխաներին նպատակահարմար է ծանոթացնել իրենց անմիջական միջավայրի երևույթներին և առարկաներին՝ բույսերին և կենդանիներին, սեզոնային երևույթներին, և այլն:

Համեմատությունը կարող է իրականացվել առարկաների նմանությամբ կամ դրանց հակադրությամբ. կարող է լինել *մտավոր, տեսողական, բանավոր*: Օգտագործելով վերակառուցման տեխնիկան, երեխաները, ասես, տեղափոխվում են պատմական իրադարձության վայր և ժամանակ, վերարտադրում է իրադարձությունները վառ պատմության օգնությամբ:

Տեսողական խնդիրներ ունեցող աշակերտների կողմից նկարների և քանդակների բովանդակությունը ավելի լավ հասկանալու համար երեխաներին կարելի է խնդրել վերցնել կերպարները արվեստի գործերի մեջ և այդպիսով պատկերացնել դրանց վրա պատկերված տեսարանները:

Էքսկուրսիաները գործունեության հիմնական տեսակներից են և երեխաներին բնությանը ծանոթացնելու աշխատանքի կազմակերպման հատուկ ձև, կրթության ամենաաշխատատար և բարդ ձևերից մեկը: Նախադպրոցական հաստատության տարածքում փոքր երեխաների համար անցկացվում են էքսկուրսիաներ: Սա մի տեսակ բացօթյա գործունեություն է:

սկուրսիաների առավելությունն այն է, որ դրանք թույլ են տալիս երեխաներին բնական միջավայրում ծանոթանալ առարկաների և բնական երևույթների հետ:

Էքսկուրսիաների ժամանակ երեխաները ծանոթանում են բույսերի, թռչունների և, միևնույն ժամանակ, նրանց կենսապայմանների հետ, ինչը նպաստում է բնության մեջ փոխհարաբերությունների մասին առաջնային պատկերացումների ձևավորմանը և երեխաների մոտ աշխարհայացքի ձևավորմանը:

Էքսկուրսիաները նպաստում են դիտողական հմտությունների և բնության նկատմամբ հետաքրքրության զարգացմանը:

Մեծ է էքսկուրսիաների դերը երեխաների գեղագիտական դաստիարակության գործում: Նրանց շրջապատող բնության գեղեցկությունը խոր հույզեր է առաջացնում և նպաստում էսթետիկ զգացմունքների զարգացմանը: Էքսկուրսիաները դեպի բնություն ներառում են երեխաների դրսում գտնվելը և շարժվելը, ինչը նպաստում է առողջության բարելավմանը:

Էքսկուրսիայի ժամանակ երեխաները հավաքում են մի շարք բնական նյութեր հետագա դիտարկումների համար և աշխատում են խմբով, բնության մի անկյունում (ծառերի և թփերի պտուղներ, ընկած տերևներ, ծաղիկներ, խճաքարեր և այլն):

Երեխաներին բնությանը ծանոթացնելու իմ աշխատանքում ես օգտագործում եմ երկու տեսակի էքսկուրսիաներ՝ բնապատմական էքսկուրսիաներ և էքսկուրսիաներ դեպի գյուղատնտեսական վայրեր (ծանոթացում մեծահասակների աշխատանքին այգում):

Ցանկալի է տարվա տարբեր ժամանակներում էքսկուրսիաներ կազմակերպել նույն վայրում՝ երեխաներին ցույց տալու համար բնության մեջ տեղի ունեցող սեզոնային փոփոխությունները:

Դաստիարակի նախապատրաստումը նախևառաջ կայանում է էքսկուրսիայի նպատակի որոշման և ծրագրի բովանդակության ընտրության մեջ:

Ես պլանավորում եմ էքսկուրսիա՝ ելնելով ծրագրի պահանջներից: Էքսկուրսիան հետաքրքիր դարձնելու համար պատրաստում եմ բանաստեղծություններ, հանելուկներ, ասացվածքներ, խաղային տեխնիկա:

Երեխաների նախապատրաստումը սկսվում է նրանից, որ դաստիարակը պատմում է նրանց էքսկուրսիայի նպատակը: Նրանք պետք է իմանան, թե ուր են գնալու, ինչու, ինչ են սովորելու, ինչ պետք է հավաքեն: Էքսկուրսիայի ընթացքում պետք է լինել կարգապահ և ուշադիր: Երեխաներին հիշեցնում եմ փողոցում վարքագծի կանոնները.

Բնության ազդեցությունը երեխայի վրա մեծ է: Ամեն օր, երեխաները բախվում են դրա առարկաներին կամ երևույթներին: Նման հաղորդակցությունը հարստացնում է երեխայի զգայական փորձը, արթնացնում երևակայությունը և նպաստում հարցերի առաջացմանը, որոնց պատասխանները նա միշտ չէ որ կարող է ինքնուրույն գտնել, առանց մեծահասակների օգնության: Բնագիտական էքսկուրսիան ներառում է ներածական զրույց, կոլեկտիվ դիտարկում, երեխաների անհատական դիտարկում, բնապատմական նյութերի հավաքում և հավաքված

նյութերով խաղ երեխաների հետ: Մասերի հերթականությունը տատանվում է՝ կախված էքսկուրսիայի նպատակից և սեզոնից:

Երեխաներին բերելով էքսկուրսիայի վայր՝ ես կարճ զրույցով հիշեցնում եմ դրա նպատակը և հորդորում եմ երեխաներին նայել շուրջօրվորը: Էքսկուրսիայի հիմնական մասը կուլեկտիվ դիտարկումն է, որի օգնությամբ լուծվում են էքսկուրսիայի բոլոր հիմնական խնդիրները:

Դաստիարակը պետք է օգնի երեխաներին նկատել և հասկանալ առարկաների և երևույթների բնորոշ նշանները: Դա անելու համար ես օգտագործում եմ տարբեր տեխնիկաներ՝ հարցեր, հանելուկներ, համեմատություններ, խաղեր, պատմություններ, բացատրություններ:

Էքսկուրսիան շատ ավելի դժվար է անցկացնել, քան խմբակային դասը, ուստի դրա հաջողությունը կախված է դաստիարակի և երեխաների մանրակրկիտ պատրաստվածությունից:

Շատ կարևոր է, որ մեծերը իրենք սիրեն բնությունը, և նրանք փորձում են այդ սերը սերմանել երեխաների մեջ:

Էքսկուրսիոն առարկաները դասակարգվում են՝

ըստ բովանդակության

ըստ գործառական նշանակության :

Էքսկուրսիայի օբյեկտները կարող են լինել հիշարժան վայրեր, ցուցահանդեսներ և թանգարաններ, ճարտարապետական կառույցներ, մշակութային հուշարձաններ, կենդանի և անշունչ բնության առարկաներ, մարդկային աշխատանքային գործունեության վայրեր և այլն: Ցուցադրման համար ընտրված առարկաների թիվը զգալի է, եթե դրանք քիչ են, էքսկուրսիան թերի է, եթե շատ են՝ գերհագեցած, և սաները չեն կարողանում հիշել հիմնականը:

Էքսկուրսիոն նյութ ուսումնասիրելու և կուտակելու համար կատարվում է էքսկուրսիայի վայրի նախնական գնում, բացահայտվում են ցուցադրվող առարկաների առանձնահատկությունները, արտաքին հանգամանքների առանձնահատկությունները (օրինակ՝ փողոցային երթևեկություն, աղմուկ), ինչ պետք է երեխաներին:

Էքսկուրսիոն նյութը ներառում է գրական աղբյուրներից ստացված տեղեկատվություն, հավաստի փաստեր և հիմնավոր եզրակացություններ: Երթուղին կախված է ցուցադրվող օբյեկտների թեմայից և գտնվելու վայրից: Երթուղին կազմված է կոմպակտ կերպով, ապահովում է նյութի ամբողջականությունն ու տրամաբանական հաջորդականությունը:

Երթուղի մշակելուց հետո պետք է կատարվի օբյեկտների ցուցադրման կետերի ընտրություն, հաշվարկվում է ժամանակը և այլն: Տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաների համար

բնության էքսկուրսիա պատրաստելը ներառում է այնպիսի վայրի ընտրություն, որը աղտոտված չէ բնական և այլ բեկորներով, առանց կոճղերի, սուր ճյուղերի, ընկած ծառերի, այսինքն. այն ամենը, ինչը խանգարում է շարժմանը, կողմնորոշմանը և անվտանգության կանոններին համապատասխանելուն: Ընտրված տարածքում ուղենիշներ են անհրաժեշտ՝ տարածական կողմնորոշմամբ կույրերին և տեսողության խնդիրներ ունեցողներին օգնելու համար ուղեցույցի ուղիներ, ազատ կանգնած ծառեր, թփեր, տեղանքի փոքր թեքություն կամ բարձրություն և այլն:

Հաշվի առնելով սովորողների տեսողության վիճակը և տեղաշարժվելու դժվարությունները՝ էքսկուրսիայի վայրը, հնարավորության դեպքում, ընտրվում է հաստատությանը մոտ:

Հաշվի առնելով տարբեր կատեգորիաների երեխաների հոգեֆիզիկական զարգացման տարիքը և առանձնահատկությունները, ընտրվում է լրացուցիչ տեսողական և դիդակտիկ նյութ, կազմվում է էքսկուրսիայի տեքստը (պատմությունը չպետք է խճճված լինի հատուկ տերմինաբանությամբ. արտահայտությունները պետք է լինեն լակոնիկ, իմաստալից, և այլն): Որոշվում է առարկաների ցուցադրման հաջորդականությունը, ժամանակը, որը պետք է հատկացվի յուրաքանչյուր առարկայի (զննում, բացատրություն, պատմություն):

Երեխաների հիմնական գաղափարները թարմացնելու, հասկացությունները ձևավորելու և պարզաբանելու, նոր բաներ սովորելու նկատմամբ հետաքրքրություն զարգացնելու համար օգտագործվում են գրույցներ, դիդակտիկ և դերային խաղեր, կարճ գրառումներ, պատկերազարդ նյութ ուսումնասիրելը, տեսանյութեր դիտելը և այլն:

Էքսկուրսիայի ընթացքում կիրառվում են տարբեր աշխատանքային տեխնիկա:

Էքսկուրսիոն տեղեկատվությունը առարկաների հակիրճ նկարագրություն է, փաստերի լակոնիկ նկարագրություն : Համեմատության տեխնիկան (տարբեր հատկանիշներ միմյանց հետ համեմատելը) օգնում է համակարգել և հարստացնել սաների գիտելիքները:

Չի կարելի երբեք էքսկուրսիայի անցկացմանը երկրորդական նշանակություն տալ, լրացուցիչ կամ ավելորդ աշխատանք համարել, դիտել որպես ուսումնական պրոցեսին օժանդակ միջոց:

["Экскурсия как средство ознакомления детей с природой"26.11.2023 /21.30](#)

ԳԼՈՒԽ 2

Ըստ Է.Գ. Ռեչիցկայան՝ էքսկուրսիան, որպես երեխաների հետ արտադասարանական աշխատանքի տարածված ձևերից մեկը, իր պարզության և տեղեկատվական բովանդակության շնորհիվ էքսկուրսիան նպաստում է սաների աշխարհայացի ձևավորմանը:

Էքսկուրսիոն աշխատանքի ընթացքում ազդում է հոգեֆիզիկական զարգացման հատուկ կարիքներ ունեցող երեխաների աշխարհայացքի վրա, ձևավորվում են գիտելիքներ և պատկերացումներ շրջակա իրականության մասին, խոսքի զարգացումը և ընկալման տարբեր տեսակներ ակտիվանում են, զարգանում են մտավոր գործողություններ, սոցիալական, ինտելեկտուալ, հուզական գործունեությունը, բարոյական դաստիարակությունը և այլ

Իմ կարծիքով, կարևոր է սաների հետ էքսկուրսիաների և հեռակա ճամփորդությունների կազմակերպման և անցկացման մեթոդական համակարգի մշակումը:

Ցանկացած էքսկուրսիայի առանձնահատկությունը բաղկացած է բնության մեջ նախապես ընտրված առարկաների, շրջապատող իրականության և այլնի ցուցադրման համակցությամբ:

Կարևոր է, որ էքսկուրսիոն աշխատանքը համակարգված իրականացվի երեխաների դաստիարակության բոլոր ոլորտներում և նախատեսի էքսկուրսիոն թեմաների բազմազանություն:

Սաների հետ անցկացվում են տարբեր տեսակի էքսկուրսիաներ:

Թեմատիկ էքսկուրսիաները, բացահայտում են մեկ թեմա՝ մշակութային և կրթական, սոցիալական և առօրյա կյանք, պատմական, ռազմական պատմություն, արվեստի պատմություն, գրականություն, , տեղական պատմություն և այլն:

Տեսարժան վայրերի էքսկուրսիաները բազմաբնույթ են և ներառում են տարբեր առարկաների ցուցադրություն, ներառում են պատմական և ժամանակակից նյութեր:

Տարածված են տեղական պատմական բնույթի էքսկուրսիաները: Կախված գտնվելու վայրից, կան քաղաքային, թանգարանային, երկրային և արդյունաբերական էքսկուրսիաներ.

ըստ շարժման եղանակի՝ հետիոտնի և տարբեր տեսակի տրանսպորտի օգտագործմամբ:

Այս տեսակի էքսկուրսիաները կազմակերպվում են դաստիարակի և տնօրենի կողմից:

Մանկապարտեզներում իրականացվում են էքսկուրսիաներ՝ երեխաներին իրենց անմիջական միջավայրին ծանոթացնելու համար՝ էքսկուրսիա-զբոսանք դեպի այգի, անտառ :

Աստիճանաբար ընդլայնվում են էքսկուրսիաների թեմաները: Օրինակ՝ առաջարկվում են հետևյալ թեմաները՝ «Ճանապարհի կանոններ», «Կենդանաբանական այգի», «Կրկես», «Թատրոն»,

«Բնությունն աշնանը» (ձմեռ, գարուն, ամառ), «Խանութ» (խաղալիքներ, սնունդ և այլն) . փոստային բաժանմունք, դեղատուն, տարբեր խանութներ, թանգարաններ և այլն: Ուսուցիչին էքսկուրսիայի նախապատրաստելը ներառում է թեմայի, նպատակի, նպատակների, բովանդակության, բառապաշարի և ուսանողների համար անհատական առաջադրանքների որոշում. ցուցադրման համար օբյեկտների ընտրություն, էքսկուրսիոն նյութի կուտակում; երթուղու մշակում և մանրամասն ուսումնասիրություն, ամփոփ պլանի կազմում :

Որոշ աշխատանքներ են տարվում հոգեֆիզիկական զարգացման հատուկ կարիքներ ունեցող ուսանողներին էքսկուրսիային նախապատրաստելու ուղղությամբ:

Էքսկուրսիայի թեման պետք է լինի պարզ, արտահայտիչ, հիշվող, հետաքրքրություն առաջացնի երեխաների մոտ:

Էքսկուրսիայի նպատակը և խնդիրները

Էքսկուրսիայի ընթացքում կատարվում են ինչպես ուսումնական, այնպես էլ դաստիարակչական առաջադրանքներ, ինչպես նաև ուղղիչ և զարգացնող բնույթի առաջադրանքներ (օրինակ՝ երեխաների մոտ զարգացնել տրանսպորտի տարբեր տեսակների ճանաչողությունը, կենդանիների ձայները ականջով տարբերելու կարողությունը զարգացնել կողմնորոշման հմտությունը փողոցում, վերլուծության, համեմատության, ընդհանրացման և այլնի գործողություններ իրականացնելու կարողության զարգացում): Ցուցադրման համար առարկաների ընտրությունը կատարվում է ելնելով թեմայի բացահայտման համար դրանց նշանակությունից, կրթական արժեքից, էկզոտիկությունից, արտահայտչականությունից և գտնվելու վայրից :

Դաստիարակները Էքսկուրսիաների նախապատրաստվելու գործում

Առհասարակ ընդունված է, որ դասին լավ նախապատրաստվելը այն լավ անցկացնելու հիմնական նախապայմանն է. Սա մեծապես վերաբերում է նաև էքսկուրսիայի անցկացմանը: Էքսկուրսիայի կազմակերպման ժամանակ ուշադրություն պետք է դարձնել հատկապես նրա 3 հիմնական փուլերի վրա՝

- *Նախապատրաստման*
- *Անցկացում*
- *Ամփոփում*

Էքսկուրսիաները կազմակերպելուց առաջ ճիշտ կլինի, որ դաստիարակը ընտրի էքսկուրսիայի տիպը, համապատասխան տեսական նյութին, որովհետև դա նպաստում է նրա լավ նախապատրաստմանն ու անցկացմանը, այլ նաև նրա արդյունավետությանը, որովհետև այն նպատակային անցկացնելու ամենահիմնական ճանապարհներից մեկն է, և դրան պատշաճ պետք է վերաբերվել: Էքսկուրսիայից հետո սովորաբար երեխաները երկար ժամանակ աշխույժ տրամադրության մեջ են լինում, և հնարավոր չի լինում նրանց ուշադրությունը կենտրոնացնել դասի վրա: Ուստի պետք է դաստիարակը այնպես կարողանա դասավորել, որ էքսկուրսիայից հետո սաները այլևս դասեր չունենան:

Դաստիարակը պետք է սահմանի էքսկուրսիայի կոնկրետ նպատակը և օբյեկտը, որպեսզի ըստ այդմ էլ պարզ լինի, թե էքսկուրսիայի ընթացքում երեխաները ինչ գիտելիքներ են ստանալու, ինչ նյութեր ուսումնասիրելու կամ հավաքելու, ինչ գործնական աշխատանքներ են կատարվելու և ինչի համար, երբ և ինչպես է անցկացվելու էքսկուրսիան:

Երբ այսքանը արդեն դաստիարակի համար պարզ է և նա գիտի, թե ուր է էքսկուրսիա տանելու, երբ և ինչ նպատակով, կարող է որոշակիորեն պատկերացնել, թե ինչ հարցերի շուրջ հարկ կլինի խոսել էքսկուրսիայի ժամանակ, ինչ գիտելիքներ պետք է տա աշակերտին և ինչ չափով, ուստի ըստ այդմ էլ նա հաշվի կնստի ինքն իր հետ, թե նա ինչ լրացուցիչ տեղեկություններ և ուսումնասիրություններ անցկացնելու կարիք ունի:

Յուրաքանչյուր

Էքսկուրսիայի նպատակը որոշելուց հետո պարտադիր կարգով դաստիարակը պետք է վերստին մանրամասնորեն ուսումնասիրի այդ թեման, թարմացնի ու լրացնի իր գիտելիքները այդ թեմայի վերաբերյալ, որպեսզի կարողանա երեխաներին բավարար չափով տեղեկություններ տալ տվյալ օբյեկտի մասին, ճիշտ ու պարզ պատասխաններ տալ էքսկուրսիայի ընթացքում ծագած հարցերին: Նյութերի ուսումնասիրությունից հետո դաստիարակը պետք է կատարի էքսկուրսիայի վայրի ընտրություն, որոշի ընթացքը և դեպի էքսկուրսիա տանող նպատակահարմար ճանապարհը: Այսպիսի նախնական ուսումնասիրությունից հետո դաստիարակը կարող է կազմել էքսկուրսիայի պլանը, որը կարևոր նշանակություն ունի հետագա աշխատանքների ճիշտ կազմակերպման համար:

Организация и проведение экскурсионной работы с учащимися с особенностями психофизического развития А.В. Киселева 26.11.2023 /23:11

Պլան կազմելիս պետք է հաշվի առնել հետևյալ հիմնական հարցերը.

- Էքսկուրսիայի թեման
- Այն գիտելիքների համառոտ շարադրանքը, որ երեխաները պետք է ստանան էքսկուրսիաների ընթացքում:
- Էքսկուրսիայի ընթացքն ու հաջորդականությունը, էքսկուրսիայի ընթացքում շոշափվող հիմնական հարցերը,
- Էքսկուրսիայի վերջում անցկացվող ամփոփիչ գրույցի համառոտ բովանդակության շարադրումը:
- Էքսկուրսիայի կահավորումը՝ հանդերձանքը, գործիքները և այլն:

Էքսկուրսիան անցկացնելուց մեկ-երկու օր առաջ դաստիարակը աշակերտներին պետք է բացատրի էքսկուրսիայի նպատակը, նրանց անելիքները:

դաստիարակի նախապատրաստական գործունեության մեջ է մտնում նաև կարգապահության պահպանման ուղղությամբ ձեռնարկվող միջոցառումները: դաստիարակը պետք է կարողանա սաների մեջ սերմանել այն գաղափարը, որ էքսկուրսիան նույն դասն է, պարզապես այլ պայմաններում, ուստի կարգապահական պահանջները բնության գրկում մնում են անփոփոխ: Եվ քանի որ սանի անկարգապահ պահվածքը կարող է դառնալ ձախողված դասի և էքսկուրսիայի պատճառ, ուստի այս կետը երբեք չի կարելի աչքաթող անել:

Էքսկուրսիայի նախապատրաստական աշխատանքների մաս է կազմում նաև ՆՈՒՀ ի տնօրինությունից թույլտվություն ստանալը, վերջիններս էլ հաստատում են դաստիարակի կազմած պլանը: Սա անհրաժեշտ է ոչ միայն ներքին կարգ ու կանոնի պահպանման, այլև միջոցառումների՝ դասերի վերադասավորման, փոխադրականի ապահովման, դաստիարակի օգնական նշանակելու համար: Այս ամենը կարևոր նշանակություն ունի էքսկուրսայի լավ անցկացման համար, չի կարելի երբեք դրանք անուշադրության մատնել:

«Նախաշավիղ» գիտամեթոդական փաթեթ

<https://tert.nla.am/mamul/Naxashavix2001/Table.html> 26.11.2023/21:50

Էքսկուրսիոն մեթոդը օգտագործվում է տարբեր բնագավառներում և հետապնդում է ինչպես կրթական, այնպես էլ դաստիարակչական նպատակներ:

Էքսկուրսիան դաստիարակին հնարավորություն է տալիս կոնկրետ ու վառ փաստերի վրա երեխաներին ցույց տալ ուսումնասիրվող առարկաների ու երևույթների միջև եղած կապերը, պատճառի ու հետևանքի փոխկապվածությունը և մարդու վերաստեղծող ու վերաշինող ուժը:

Այս ամենը նպաստում են երեխաների մատերիալիստական աշխարհաճանաչողության ու դիտողականության զարգացմանը, նրանց մեջ խոր հետաքրքրություն են առաջացնում դեպի շրջապատը, ամրապնդում են նրանց գիտակցական կարգապահությունը, սեր են արթնացնում դեպի բնությունը, հոգատար վերաբերմունք են դաստիարակում շրջապատի ու ընդհանրապես հայրենի երկրի բնության նկատմամբ:

Ինչպես հայ մեծ լուսավորիչ-մանկավարժ Խ. Աբովյանն է նկատել («Երկերի լիակատար ժողովածու») բնությունն իր բազմապիսի առարկաներով ու երևույթներով, իր պես-պես գույներով ու ձայներով, դրանց միջև եղած պատճառահետևանքային զանազան կապերով, իր սքանչելի գեղեցկությամբ ու անկրկնելի ստեղծագործություններով ամենամեծ ուսուցիչն է, մի ուսուցիչ, որ ամենից հեշտ ու դյուրին ձևով, խոր ու կայուն կերպով սովորեցնում է մարդկանց բնությունը ճանաչել: Ահա թե ինչու ուսուցման պրոցեսում, մանավանդ տարրական դասարաններում, լայնորեն պետք է օգտագործել էքսկուրսիաները, որպես ուսուցման միջոց, որպես շրջապատի բնությունն ու հասարակությունը ճանաչելու, շրջապատի մասին ռեալ գիտելիքներ հաղորդելու եղանակ:

Ըստ անցկացման վայրի էքսկուրսիաները կարող են լինել բնակավայրի որևէ թաղամասում, թանգարանում, բնակավայրից դուրս, վանական համալիրներում, ամրոցներում, սրբավայրերում, արգելոցներում: Կարող են կազմակերպվել նաև արտադրական էքսկուրսիաներ որևէ գործարանում, հանքաշահագործման վայրում:

Կրթադաստիարակչական նպատակներով կարելի է կիրառել նաև ուսումնական էքսկուրսիան: Ուսումնական էքսկուրսիա անցնելուց առաջ ուսուցիչը անց է կացնում թեմատիկ զրույց, քննարկում: Ուսումնական էքսկուրսիան ուսումնական գործընթացի կազմակերպման մի ձև է, պարապմունքի մի տեսակ:

Էքսկուրսիաները ընդլայնում են աշակերտների մտահորիզոնը, նրանց միտքը հարստացնում են նոր տպավորություններով, անմիջականորեն դիտել են տալիս այնպիսի առարկաներ ու երևույթներ, որոնք դպրոց բերել հնարավոր չէ, հետաքրքրություն են առաջացնում դեպի իրենց շրջապատի բույսերը, կենդանիները, մարդկային հասարակությունը և մարդու աշխատանքը բնության և հասարակության մեջ:

Էքսկուրսիաները բացառիկ կարևոր նշանակություն ունեն նաև երեխաների խոսքի զարգացման համար : Ինչպես հայ նշանավոր մանկավարժ Ա. Բահաթրյանն էր ասում. <<Ուսուցման մեջ առաջինը և կարևորը դիտողությունն է, երեխայի առաջին դրտողությունները վարժեցնում են նրա զգայարանները, իսկ զգայարանն այն դուռն է, որով արտաքինը մտնում, թափանցում է ներքին աշխարհը, ինչ-որ չի անցնում զգայարաններով, նա առհասարակ չի մտնում հոգու մեջ, ուստի միշտ ուսուցման պրոցեսում նախ պետք է երևան գա գաղափարը, իսկ հետո՝ բառը: Միայն այդպես կարելի է դիտողությամբ մշակել լեզուն, իսկ լեզվով՝ հոգին ու միտքը>>:

Ուսումնական տարվա ընթացքում մենք կազմակերպել ենք մի շարք էքսկուրսիաներ հետևյալ թեմաներով.

Դեպի բանջարանոց՝ բանջարանոցային բույսերի և բանջարեղենների բերքահավաքին, բանջարանոցի մոլախոտերին և նրանց ոչնչացման ձևերին ու միջոցներին ծանոթանալու համար (աշնանը), դեպի երեխաների բնակված թաղամասը կամ գյուղը՝ մարդկանց աշխատանքային գործունեության վերաբերյալ երեխաների պատկերացումներն

ընդարձակելու համար, դեպի փոստային բաժանմունք, կապի միջոցների, աշխատողների, ամսաագրերի մասին գաղափար տալու համար, դեպի իրենց բնակավայրի տեսարժան վայրերը՝ հայրենի երկիրը ճանաչելու և սիրելու համար, արապմունքներ բնության գրկում՝ տեղանքի ուսումնասիրության և կողմնորոշման ուղղությամբ. ինչպես որոշել կողմերը, լիճ՝ լճի աջ և ձախ ավերին, հոսանքի բնույթի, ակունքի, գետաբերանի և վտակների մասին աշակերտներին գաղափար տալու համար, այգի՝ պտղատու ծառերի, թփերի և այգում կատարվող այգեգործական աշխատանքների մասին գաղափար տալու համար, պատմական հուշարձանները՝ տվյալ վայրում եղած պատմական հուշարձաններին ծանոթացնելու համար և այլն:

Էքսկուրսիայի անցկացում

Էքսկուրսիայի ճիշտ անցկացումը ուսուցչից պահանջում է էքսկուրսիայի նպատակի և բովանդակության ճիշտ պլանավորում, կազմակերպում և ստացված արդյունքների ամփոփում:

Յուրաքանչյուր էքսկուրսիա որոշակի նպատակ պետք է ունենա, նպատակ, որը պետք է բխի տարրական դասարանների ծրագրի առաջադրած խնդիրներից ու պահանջներից: Էքսկուրսիայի նպատակը և օբյեկտը պետք է կոնկրետ ու որոշակի լինի, որպեսզի ըստ այդմ էլ պարզ լինի, թե էքսկուրսիայի ընթացքում երեխաները ինչ գիտելիքներ են ստանալու, ինչ նյութեր ուսումնասիրելու կամ հավաքելու, ինչ գործնական աշխատանքներ են կատարվելու և ինչի համար, երբ և ինչպես է անցկացվելու էքսկուրսիան: Երբ այսքանը արդեն ուսուցչի համար պարզ է և նա գիտի, թե ուր է էքսկուրսիա տանելու, երբ և ինչ նպատակով, կարող է որոշակիորեն պատկերացնել, թե ինչ հարցերի շուրջ հարկ կլինի խոսել էքսկուրսիայի ժամանակ, ինչ գիտելիքներ պետք է տա աշակերտին և ինչ չափով, ուստի ըստ այդմ էլ նա հաշվի կնստի ինքն իր հետ, թե նա ինչ լրացուցիչ տեղեկություններ և ուսումնասիրություններ անցկացնելու կարիք ունի:

Յուրաքանչյուր էքսկուրսիայի նպատակը որոշելուց հետո պարտադիր կարգով ուսուցիչը պետք է վերստին մանրամասնորեն ուսումնասիրի այդ թեման, թարմացնի ու լրացնի իր գիտելիքները այդ թեմայի վերաբերյալ, որպեսզի կարողանա երեխաներին բավարար չափով տեղեկություններ տալ տվյալ օբյեկտի մասին, ճիշտ ու պարզ պատասխաններ տալ էքսկուրսիայի ընթացքում ծագած հարցերին: Նյութերի ուսումնասիրությունից հետո պետք է կատարել էքսկուրսիայի վայրի ընտրություն, որոշվի ընթացքը և դեպի էքսկուրսիա տանող նպատակահարար ճանապարհը:

Այսպիսի նախնական ուսումնասիրությունից հետո ուսուցիչը կարող է կազմել էքսկուրսիայի պլանը, որը կարևոր նշանակություն ունի հետագա աշխատանքների ճիշտ կազմակերպման համար:

Էքսկուրսիայի անցկացման իմ պլանը

Այս տարի աշնանը մենք կազմակերպեցինք Աշուն թեմայով փոքրիկ էքսկուրսիա

Էքսկուրսիայի թեման- աշուն

Էքսկուրսիայի նպատակը – գաղափար տալ աշնան մասին , սովորեցնել

Ճանաչել ու զգալ բնության մեջ կատարվող եղանակային փոփոխությունները:

Մասնակիցներ` մասնակցեցին 23 սաներից 18ը ,

Էքսկուրսիայի կահավորումը` մեզ հետ վերցրել էինք տաք վերարկուներ և զամբյուղներ հետաքրքիր գտածոների համար

Էքսկուրսիայի նախապատրաստում- բացատրել էքսկուրսիայի նպատակը և երեխաներին շարք կանգնեցրած տանել էքսկուրսիայի վայրը:

Էքսկուրսիայի անցկացում – Էքսկուրսիայի վայրը հասնելուց հետո թույլ տալ , որ երեխաները կանգնեն ինչպես որ կամենում են, և հանձնարարել , որ դիտեն շրջակայքը:Ապա հանձնարարել հավաքել այն ամենն ինչը իրենց հետաքրքրում է և ունի յուրահատուկ ձև , որպեսզի դրանք հետագայում կիրառենք ապլիկացիայի դասաժամերին ստանալով աշնանային գեղեցիկ ապլիկացիաներ (նկարները հավելվածում):Մի քանի բոպե հետո հարցերի միջոցով վեր հանել նրանց տեսածն ու զգացածը:

-Ի՞նչ էք զգում (ցուրտ է, փչում է սառը քամի, տերևները թափվում են և այլն):

-Ինչպիսի՞ն է երկինքը (այն ծածկված է ամպերով, մշուշ է, արևը չի երևում):

-Ծառի վրա շա՞տ տերևներ կան , թե՛ քիչ, ի՞նչ են եղել նրանք:

-Այժմ տարվա ո՞ր եղանակն է:

-Որո՞նք են աշնան նշանները:

Էքսկուրսիայի ամփոփում – վերջին հարցի պատասխանն էլ կլինի էքսկուրսիայի ամփոփումը:

Այդ հարցին պատասխանելու համար աշակերտներին օգնել իրենց դիտումների ու զգացածի վերաբերյալ կոնկրետ եզրակացություններ անելու՝ փչում է ցուրտ քամին, ծառերից թափվում են տերևները, արևը չի երևում, երկինքը ծածկված է ամպերով...- դա աշունն է:

Էքսկուրսիայից մեկ-երկու օր առաջ ես աշակերտներին բացատրցի նպատակը, խնդիրները, աշակերտների անելիքները:Առանց այդպիսի գործնականորեն ու հոգեբանորեն նախապատրաստության , էքսկուրսիան կդառնա աննպատակ ու անարդյունավետ:

Ինչպես նաև Կարգապահության պահպանման ուղղությամբ տարվող միջոցառումներ, զրույց այդ ուղղությամբ: Վերադառնալու ճանապարհին աշակերտների հետ զրույցի միջոցով ամփոփեցի էքսկուրսիան, նպատակ ունենալով պարզել արդյունավետությունը: Աշակերտները տպավորված էին, և կարողանում էին պատասխանել իրենց ուղղված հարցերին: Սա արդեն խոսում է, այն մասին, որ էքսկուրսիան եղել էր արդյունավետ, տպավորել էր աշակերտներին և լիահույս եմ, որ նրանց մեջ կարողացել էի սերմանել սեր դեպի հայրենիքը և բնությունը:

Նկարները հավելված բաժնում

Եզրակացություն

Հետազոտական աշխատանքների ժամանակ վերլուծելով իմ գործունեությունը՝ ես եկա այն եզրակացության, որ էքսկուրսիաները շատ են օգնում երեխաների ինքնաարտահայտման, ինքնքրքրվածության հարցերում, եթե վերջինները մասնակցում են տվյալ էքսկուրսիայի և թեմատիկայի անցկացմանը, իսկ դաստիարակները ընդամենը ուղղորդում են նրանց և արդյունքում ավելի լիարժեք են ճանաչում իրենց սաներին: Էքսկուրսիաները հնարավորություն են տալիս, որպեսզի զարգանա երեխաների ինքնուրույնությունը, որոնց շնորհիվ կլուծվի նաև ինքնիրացման խնդիրները իսկ ուսումնական գործընթացը կլինի ավելի բովանդակալից և հետաքրքիր: Շնորհիվ էքսկուրսիաների՝ երեխաները ավելի լիարժեք են ճանաչում իրենց շրջապատող աշխարհը: Էքսկուրսիաների և մշակութային այցերի դերը սաների մեջ առաջ է բերում աշխարհայաքի բարձր արժեհամակարգի ձևավորում և մշակույթի ըմբռնման հմտությունների յուրացում: Ամփոփելով իմ հետազոտական աշխատանքը կարող եմ ասել, որ էքսկուրսիաները նպաստում են դիտողականության, ստացված տպավորությունը վերլուծելու և ընդհանրացնելու, տեսածը հուզականորեն վերապրելու, ստեղծագործաբար ընկալելու և ըմբռնելու կարողությունների խթանմանը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Ա. Տեր-Գրիգորյան, Գործնական աշխատանքները բացատրական ընթերցանության դասերին, Երևան, 1963 թ.
2. Ծննդից միչև վեց տարեկան զարգացման և կրթական չափորոշիչներ. Երևան 2018 <https://www.unicef.org/armenia/media/5986/file/%D4%BE%D5%B6%D5%B6%D5%A4%D5%AB%D6%81%20%D5%B4%D5%AB%D5%B6%D5%B9%D6%87%20%D5%BE%D5%A5%D6%81%20%D5%BF%D5%A1%D6%80%D5%A5%D5%AF%D5%A1%D5%B6%20%D5%A5%D6%80%D5%A5%D5%AD%D5%A1%D5%B6%D5%A5%D6%80%D5%AB%20%D5%A6%D5%A1%D6%80%D5%A3%D5%A1%D6%81%D5%B4%D5%A1%D5%B6%20%D6%87%20%D5%AF%D6%80%D5%A9%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6%20%D5%B9%D5%A1%D6%83%D5%B8%D6%80%D5%B8%D5%B7%D5%AB%D5%B9%D5%B6%D5%A5%D6%80.pdf>
3. „Կրթությունը թանգարանում ուսումնամեթոդական ձեռնարկ „ <https://aspu.am/website/images/files/Museum-education-11.pdf>
4. Հ.Թությունջյան, Կրտսեր դպրոցականի հոգեբանական առանձնահատկությունները, Երևան, 1962թ
5. Նախաշավիղ գիտամեթոդական հանդես, Երևան, 2014թ.
6. 49–50 [https://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/Naxashavix/2014\(1\).pdf](https://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/Naxashavix/2014(1).pdf)
7. 3–6 տարեկան երեխաների կրթական ծառայությունների կազմակերպումն այլընտրանքային մոդելներով 111–114 էջ <https://www.unicef.org/armenia/media/2516/file/3-6%20%D5%BF%D5%A1%D6%80%D5%A5%D5%AF%D5%A1%D5%B6%20%D5%A5%D6%80%D5%A5%D5%AD%D5%A1%D5%B6%D5%A5%D6%80%D5%AB%20%D5%AF%D6%80%D5%A9%D5%A1%D5%AF%D5%A1%D5%B6%20%D5%AE%D5%A1%D5%BC%D5%A1%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6%D5%B6%D5%A5%D6%80%D5%AB%20%D5%AF%D5%A1%D5%A6%D5%B4%D5%A1%D5%AF%D5%A5%D6%80%D5%BA%D5%B8%D6%82%D5%B4%D5%A8%20%D5%A1%D5%B5%D5%AC%D5%A8%D5%B6%D5%BF%D6%80%D5%A1%D5%B6%D6%84%D5%A1%D5%B5%D5%AB%D5%B6%20%D5%B4%D5%B8%D5%A4%D5%A5%D5%AC%D5%B6%D5%A5%D6%80%D5%B8%D5%BE.pdf>
8. Организация и проведение экскурсионной работы с учащимися с особенностями психофизического развития А.В. Киселева, 10–12 էջ
9. "Экскурсия как средство ознакомления детей с природой"
10. <https://nsportal.ru/>
11. <https://www.arlis.am/>
12. <https://historyancient.ru/hy/the-art-world/prirodovedcheskie-ekskursii-kak-sredstvo-formirovaniya/>
13. <https://innostud.am/application/library/3de96771.pdf>

